

‘Safety first’ versus ‘op de barricaden’

EEN INHOUDSANALYSE VAN HET NUCLEAIRE DEBAT IN NEDERLAND

Inleiding

Bronnen spelen een centrale rol in de westerse journalistiek. Het bestuderen van structuren en relaties tussen bronnen en journalisten is dan ook essentieel om nieuwsinhoud te kunnen doorgronden. ‘Bronnen maken het nieuws’, zo stelde Sigal in 1986 reeds, en afgaande op de recente literatuur lijkt dit meer dan ooit het geval (Carlsson & Franklin, 2011; Tiffen et al., 2013). In hoog tempo hebben organisaties hun communicatie geprofessionaliseerd om de media te bedienen van informatie. De explosieve groei van de PR-industrie getuigt hiervan: niet alleen multinationals en grote overheidsorganen, ook scholen, ziekenhuizen, goededoelenorganisaties en vakbonden beschikken tegenwoordig over een communicatie-expert of zelfs over een hele communicatie-afdeling (Davis, 2000). De voornaamste taak van deze experts of afdelingen is het om positieve berichtgeving voor de organisatie in de media te genereren. Zo proberen zij invloed uit te oefenen op zowel de onderwerpen die aan bod komen als op de wijze waarop een onderwerp van betekenis wordt voorzien. Hierbij gaat het om processen van agenda-building en frame-building. In dit paper stellen wij de uitkomst van een agenda-buildingproces centraal en kijken naar de mate waarin thema’s die door verscheidende organisaties worden aangedragen terug te vinden zijn in de mediaberichtgeving. Een inhoudsanalyse van pers- en mediaberichten over nucleaire energie in Nederland brengt aan het licht welke (sub)thema’s belanghebbenden benadrukken in hun communicatie over dit onderwerp en in welke mate deze thema’s zichtbaar zijn in de nieuwsmedia. Het issue van nucleaire energie is geselecteerd omdat het een controversieel issue is dat de afgelopen jaren veel media-aandacht heeft opgeleverd. Er staat dan ook veel op het spel voor zowel voorstanders – in ons geval de nucleaire industrie – en tegenstanders – in dit geval milieuorganisatie Greenpeace.

* Jelle Boumans Msc is PhD-kandidaat bij de Amsterdam School of Communication Research, Universiteit van Amsterdam. Contactgegevens: Nieuwe Achtergracht 166, 1018 WV, Amsterdam. j.w.boumans@uva.nl.

Prof. dr. Rens Vliegthart is hoogleraar Communicatiewetenschap bij de Amsterdam School of Communication Research en de afdeling Communicatiewetenschap, Universiteit van Amsterdam. Contactgegevens: Nieuwe Achtergracht 166, 1018 WV, Amsterdam. r.vliegthart@uva.nl.

In ons onderzoek naar de relatie tussen de agenda van deze bronnen en de media-agenda richten wij bijzondere aandacht op een belangrijke intermediair: het *persbureau*. Persbureaus vervullen een centrale rol in de productie van het nieuws, en hun belang neemt toe (Lewis, Williams & Franklin, 2008). Toch is de wetenschappelijke aandacht voor deze ‘stille partner’ van de journalist tot op heden beperkt (Johnston & Forde, 2011). Aangezien journalisten de informatie afkomstig van persbureaus niet tot nauwelijks controleren op juistheid en volledigheid (Diekerhof & Bakker, 2011; Johnston & Forde, 2011), is een helder inzicht in het functioneren van persbureaus van groot belang. Dit artikel zet daartoe een eerste stap door te onderzoeken hoe divers de berichtgeving van persbureaus is en in welke mate deze overeenkomt met de inhoud die bronnen verspreiden.

Het artikel onderscheidt zich daarnaast door ook de rol van de *regionale journalistiek* te onderzoeken. Regionale nieuwsmedia, en met name dagbladen, vervullen traditioneel een belangrijke maatschappelijke functie; ze dragen zorg voor de informatievoorziening op regionaal en lokaal niveau (Freer, 2007; O'Neill & O'Connor, 2008). Zo hebben lokale media een unieke controlefunctie met betrekking tot de plaatselijke overheid en het bedrijfsleven. Doordat lokale overheden steeds meer verantwoordelijkheden krijgen (Vergeer, 2006), neemt het belang van goede regionale journalistiek alleen maar toe. De regionale dagbladmarkt staat echter onder grote druk (Tijdelijke Commissie Innovatie en Toekomst Pers, 2009). Uit internationaal onderzoek is gebleken dat de benauwde situatie van regionale journalistiek onder andere tot een grotere afhankelijkheid van bronnen leidt (O'Neill & O'Connor, 2008). De studie die wij hier presenteren biedt een eerste inzicht in de mate waarin dit geldt voor de Nederlandse regionale kranten.

Kort gezegd levert dit artikel een bijdrage aan bestaande inzichten over agenda-building door (a) communicatie van bronnen en mediaberichtgeving te vergelijken, (b) daarbij een onderscheid te maken tussen regionale en landelijke media en (c) ook de ‘mediërende’ rol van persbureaus in beschouwing te nemen. Specifiek bevat de dataset pers- en mediaberichten over de periode 2002-2012 van twee industriële actoren (EPZ en NRG), één non-gouvernementele organisatie (Greenpeace), de twee nationale persbureaus ANP en Novum, drie nationale dagbladen (*NRC Handelsblad*, *de Volkskrant*, *De Telegraaf*) en twee regionale dagbladen (*Noordhollands Dagblad* en *Provinciale Zeeuwse Courant*). De volgende vragen staan centraal in het onderzoek:

- Onderzoeksvraag 1: Welke thema's promoten de verschillende actoren?
- Onderzoeksvraag 2: In welke mate komen deze thema's terug in mediaberichtgeving?
- Onderzoeksvraag 3: In welke mate en in welk opzicht verschillen persbureaus, nationale dagbladen en regionale dagbladen in de berichtgeving over nucleaire energie?

In het geval van deze specifieke casus is het niet van tevoren te zeggen of één van beide ‘kampen’ een sterk voordeel heeft om een succesvolle communicatie-campagne te voeren. Daarom formuleren we hier geen expliciete verwachtingen, maar stellen de onderzoeksvraag welke van deze actoren meer of minder succesvol is. Het onderzoek is gebaseerd op de analyse van persberichten, die als belangrijke ‘informatiesubsidies’ (Turk, 1985) het meest direct bedoeld zijn om het journalistiek en maatschappelijk debat te beïnvloeden.

Bronnen en botsende agenda's

Bij politiek en maatschappelijk gevoelige onderwerpen, zoals nucleaire energie, zijn vele actoren actief om aandacht voor hun perspectief en standpunten over het onderwerp in de publiciteit te krijgen. Op deze manier hopen zij indirect de publieke opinie over het onderwerp te beïnvloeden (Curtin & Rodenbaugh, 2001). Omdat media een ‘beperkte draagkracht’ hebben (Hilgartner & Bosk, 1988) betreft het een sterk competitief proces, waarbij het succes van de een (deels) ten koste gaat van dat van een ander. De strategische communicatie die tot doel heeft om een bepaald issue in het nieuws te krijgen en zodoende hiervoor publieke steun te winnen wordt agenda-building genoemd. Het meeste onderzoek naar agenda-building richt zich op politieke actoren en laat zien in welke gevallen welke politici succesvol zijn hun thema's in de publiciteit te krijgen. Zo is gebleken dat partijen die deel zijn van de regering een sterkere invloed kunnen uitoefenen op de media-agenda dan oppositiepartijen (Hopmann e.a., 2012). Ook in onderzoek naar mediabeïnvloeding door bedrijven wordt het idee van agenda-building veelvuldig besproken (bijv. Kiousis et al., 2007). Vaak ontbreekt het in dergelijk onderzoek aan een systematische analyse van de thema's die bedrijven in hun communicatie naar voren brengen. Ten slotte vinden we ook in studies naar de impact van sociale bewegingen en protest voorbeelden die laten zien dat de protestagenda invloed kan uitoefenen op de media-agenda (Walgrave & Vliegenthart, 2012). In dit onderzoek richten wij ons niet zozeer op het agenda-buildingproces, maar op de *uitkomst* ervan, zoals deze zichtbaar is in overlappende agenda's tussen verschillende typen media aan de ene kant en belangengroeperingen en bedrijven aan de andere kant. Hierbij kijken wij naar de thema's die binnen het bredere issue van nucleaire energie aan de orde komen. Hoewel we in dit artikel dus niet expliciet causale relaties onderzoeken, veronderstellen we wel het bestaan van een keten van informatieoverdracht, die (hoofdzakelijk) loopt van organisaties, via persbureaus naar landelijke en regionale kranten.

Om onze onderzoeksvragen te beantwoorden is het allereerst van belang de thema's die binnen het bredere onderwerp van nucleaire energie aan bod komen in kaart te brengen en te onderzoeken hoe vaak de verschillende actoren die thema's gebruiken. Een eerdere inventarisatie laat zien dat voor- en tegenstanders van nucleaire energie over het algemeen een beperkt aantal thema's hanteren. Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) heeft recent een categorisatie gemaakt van de meest

voorkomende thema's die in het maatschappelijk debat naar voren komen: *politiek, economisch, energie en klimaat, milieu, veiligheid en risico* en *geopolitiek* (SCP, 2010). De thema's vertonen veel overeenkomsten met Gamson en Modigliani's (1989) klassieke studie naar de framing van nucleaire energie in de media. Zo vindt hun *economic progress frame* zijn weerslag in het economisch thema; het *runaway frame* in de veiligheids- en risicoaspecten; het *soft paths frame* in hernieuwbare energie en gevolgen voor het klimaat; en *energy independence* in geopolitieke aspecten van nucleaire energie. Recent onderzoek laat zien dat de nucleaire industrie met name het economisch frame promoot, terwijl tegenstanders het *runaway frame* benadrukken (Watts & Madison, 2012), waartoe het afvalprobleem, stralingsgevaar en falende techniek wordt gerekend. De categorisatie van het SCP is tot stand gekomen op basis van een literatuurstudie en surveyonderzoek. De daadwerkelijke communicatie van bedrijven, belangengroeperingen en mediaberichtgeving is hierbij niet onderzocht. Desalniettemin biedt het onderzoek van het SCP – ook gezien de inhoudelijke overeenkomsten met gerelateerd onderzoek naar nucleaire energie in de media (Gamson & Modigliani, 1989; Watts & Madison, 2012) – een goed startpunt voor onze studie.

Het persbureau, de motor achter het nieuws

De kerntaak van een persbureau laat zich het best omschrijven als het verzamelen en verspreiden van feiten, waarbij neutraliteit en diversiteit van standpunten kernwaarden zijn. Persbureaus zijn verantwoordelijk voor een substantieel deel van de dagelijkse nieuwsvoorziening, en hun aandeel wordt almaar prominenter (Rutten & Slot, 2011). Kostenbesparingen verleiden nieuwsmedia ertoe steeds meer op de kopij van persbureaus te vertrouwen (Davies, 2011; Scholten & Ruigrok, 2009). Dezelfde kostenoriëntatie zorgt er echter ook voor dat de druk toeneemt op de persbureaus om meer diensten tegen lagere prijzen te leveren. De persbureaus zijn dan ook genooddaakt op het scherpst van de snede te opereren, een noodzaak die nog eens versterkt wordt door de toenemende concurrentie (Rutten & Slot, 2011). Volgens critici leidt dit ertoe dat persbureaus in toenemende mate PR-berichten promoveren tot nieuwsberichten, zonder deze informatie nader te onderzoeken (Johnston & Forde, 2011; Lewis et al., 2008).

Regionale kranten, onmisbaar maar onder druk

De nationale pers staat onder druk, maar dat geldt nog sterker voor de regionale verslaggeving. Door de beperkte markt waarop regionale dagbladen zich begeven heeft de neergang van zowel abonnees (30% daling tussen 2000 en 2012; Kik, Bakker & Buijs, 2011) als advertentie-inkomsten grote consequenties voor de nieuwsvoorziening (Tijdelijke Commissie Innovatie en Toekomst Pers, 2009). En hoewel regionale dagbladen nog steeds een 'onmisbare dagelijkse bijdrage leveren aan de lokale informatievoorziening' (Lauf & Negenborn, 2009, p. 13), kan de huidige regionale journalistiek minder breed en diep op de (regionale) actualiteit en achtergronden ingaan. Lokale redacties in Engeland, waar eenzelfde trend zich voordoet, worden

omschreven als een ‘onder druk staande en demoraliserende werkomgeving’ waar journalisten afhankelijk dreigen te worden van ‘geprefabriceerd, voorverpakt ‘nieuws’ afkomstig van PR-organisaties’ (O’Neill & O’Connor, 2008). Er zijn geen aanwijzingen dat het met de situatie in Nederland ook zo ernstig gesteld is. Wel verwachten we op basis van vorenstaande schets dat de regionale kranten relatief sterker afhankelijk zullen zijn van informatiesubsidies dan de nationale kranten, wat zich vertaalt in een grotere overlap met de agenda’s van de bronnen.

Nucleaire energie en haar voor- en tegenstanders in Nederland

Als gezegd wordt de relatie tussen informatiesubsidies en media onderzocht aan de hand van de nucleaire-energiecasus. Nucleaire energie is al decennialang een beladen onderwerp dat zowel de politiek als de samenleving splitst; er zijn weinig onderwerpen waarover het maatschappelijk debat al zo lang en intensief aanhoudt (Van Dam, 2003). Nederland kent twee locaties waar gebruik wordt gemaakt van nucleaire technologieën: de energiecentrale in Borssele en de onderzoeksreactor in Petten, waar onder andere isotopen worden ontwikkeld voor de medische industrie. Energieproducent EPZ exploiteert de centrale in Borssele, het bedrijf NRG – als verlener van nucleaire diensten en kennis actief in verscheidene delen van de sector – is exploitant van de reactor in Petten. De persberichten van deze twee hoofdrolspelers op de Nederlandse nucleaire markt zullen worden geanalyseerd, evenals de persberichten van milieuorganisatie Greenpeace, de meest prominente tegenstander in het Nederlands nucleaire energiedebat. Verzet tegen nucleaire energie is een voornaam onderdeel van Greenpeace’ streven naar schone energie (greenpeace.nl). In de literatuur wordt naar Greenpeace verwezen als een blauwdruk van een non-gouvernementele organisatie die de media als ‘primary target’ beschouwt van haar campagnes. Hiertoe spelen ze bewust in op nieuwswaarden om hun boodschap aantrekkelijk te maken voor de mainstream media (Manning, 2001). Het maakt Greenpeace een zeer interessante actor om in deze studie op te nemen.

Methode

De agenda-buildinganalyse bestaat uit drie onderdelen: 1) een correlatieanalyse van de frequentie van pers- en mediaberichten; 2) een manuele inhoudsanalyse van aanwezige thema’s; en 3) een automatische tekstanalyse om de mate van overlap tussen de bronnen en media vast te stellen.

Stap 1: correlatie

De eerste component laat zien in welke mate het volume van de mediaberichtgeving gecorreleerd is met de persberichten. Hiertoe zijn de berichten per actor en medium geaggregeerd naar maandelijks niveau. De mate van correlatie geeft een eerste indruk van de dynamiek van het debat. Het is daarmee een indicatie van een centrale veronderstelling van de agenda-buildingtheorie, namelijk dat de mate van

aandacht dat bronnen en media aan een issue besteden met elkaar in verband staat (Tanner, 2004). We maken hierbij nog geen splitsing in specifieke thema's die in het materiaal aan bod komen.

Stap 2: handmatige inhoudsanalyse

Het tweede deel van het onderzoek is gebaseerd op een handmatige codering van een *sample* van de berichten om vast te stellen welke thema's gecommuniceerd worden door de verschillende actoren en in welke mate deze thema's aanwezig zijn in de media. De studie van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP, 2010) geldt als belangrijkste leidraad voor de keuze van de mogelijke thema's. Op basis van een voorstudie van de persberichten zijn daar vier andere thema's aan toegevoegd, namelijk 'medisch', 'nieuwe centrale', 'protest(acties)', en 'technische aspecten'. Hoewel de onderscheiden thema's in een aantal gevallen overlap kunnen vertonen met frames (vgl. Gamson & Modigliani, 1989) bevat een frame in de oorspronkelijke zin van het woord eveneens latente eigenschappen die een indicatie zijn van een probleemdefinitie, causale interpretatie, morele evaluatie, en/of oplossing voor het probleem (Entman, 1993, p. 52). Dergelijke karakteristieken hoeven niet present te zijn om te kunnen spreken van de aanwezigheid van thema's. De thema's zijn te beschouwen als manifeste variabelen; indien nodig expliciteert het codeboek wanneer sprake is van een thema. Het thema protest(acties) bijvoorbeeld wordt als present beschouwd wanneer in het artikel verwezen wordt naar demonstraties, campagnes gericht tegen nucleaire energie, of stakingen. Het juridisch aantekenen van protest daarentegen valt niet binnen het thema. De analyse-eenheid is het gehele artikel en een bericht kan meerdere thema's bevatten. Na een proces van training van de twee codeurs en uitbreiding van de codeerinstructies zijn bevredigende betrouwbaarheidswaarden behaald: de gemiddelde Krippendorffs Alpha-score van de vijftien indicatoren voor thema's is .83. en de laagste waarde is .62 ('refereert het artikel naar de rol van nucleaire energie binnen de nationale energievoorziening?'). Hoewel deze waarde lager dan wenselijk is, is besloten omwille van de volledigheid van de mogelijke thema's de variabele te handhaven. Indien nodig zal bij de interpretatie van de resultaten de matige betrouwbaarheid in overweging worden genomen. Het codeboek is op verzoek verkrijgbaar bij de auteurs.

Stap 3: mate van overlap

In het derde deel zullen de bevindingen uit de handmatige analyse worden aangevuld met een automatische inhoudsanalyse van de complete populatie persberichten en nieuwsartikelen. Deze analyse beoordeelt de mate van overeenkomst tussen de verschillende corpora (collecties van teksten). De individuele woorden van de teksten vormen de basis van de vergelijking. Het principe is simpel: hoe meer woorden overeenkomen, des te groter de kans dat de teksten ook inhoudelijk hetzelfde thema uitdragen. Elk woord heeft een gewogen score omdat een regelmatig voorkomend woord minder indicatief is voor de inhoud van een tekst dan een 'zeldzaam' woord (Robertson, 2004). Als een dergelijk zeldzaam woord vervolgens ook nog eens rela-

tief vaak in een en dezelfde tekst voorkomt is het waarschijnlijk dat het woord een indicatie geeft van de inhoud van de tekst. Zo zal het woord ‘nucleair’ in onze dataset een relatief lage tf-idf-score toegekend krijgen, omdat deze term in nagenoeg alle artikelen voorkomt, wat betekent dat het weinig tot geen onderscheidende kracht heeft. Andersom krijgt een weinig voorkomend woord als ‘profleratie’ een relatief hoge score. Komt het meerdere keren voor in dezelfde tekst, dan stijgt de tf-idf-waarde. Deze twee principes vormen de kern van de *term frequency inversed document frequency score (tf-idf-score)*: de score van een woord stijgt naarmate deze vaker in een tekst voorkomt en daalt naarmate het woord in meerdere teksten voorkomt (Jones, 1972).

Na de weging worden alle woorden inclusief hun scores geaggregeerd per corpus (bijv. alle teksten van het ANP). Dit levert een hiërarchische lijst op van woorden die relatief zwaar wegen en veel worden genoemd in de collectie van teksten. De mate van overeenkomst tussen twee collecties (bijv. Greenpeace’ persberichten met de ANP-berichten) wordt vervolgens vastgesteld door de cosinus-score te berekenen. Deze in de computerwetenschappen ontwikkelde informatiemaat wordt in veel verschillende domeinen toegepast en is met name populair omdat de uitkomst eenvoudig te interpreteren is (Robertson, 2004). Een cosinus score loopt van 0 tot 1, waarbij 0 aangeeft dat beide teksten geen enkele overeenkomst hebben en 1 betekent dat de teksten identiek zijn (Tan, Steinbach & Kumar, 2006). Aan de hand van een vergelijking van de drie artikelen uit figuur 1 zullen we de interpretatie van de cosinus-maat illustreren.

Figuur 1. Vergelijking tussen drie artikelen

Greenpeace, 24 maart 2009

HERSTART KERNREACTOR PETTEN? NEE!

Nederland — Greenpeace tekent bezwaar aan tegen de herstart van de onderzoeksreactor in Petten. De reactor werd in augustus vorig jaar stilgelegd vanwege lekkende koelwaterleidingen. In februari werd de kernreactor weer opgestart zonder dat de lekkage verholpen was. Werknemers en omwonenden worden hierdoor onnodig in gevaar gebracht.

De onderzoeksreactor is opnieuw opgestart omdat een tekort aan medische isotopen werd voorzien. Andere kernreactoren in het buitenland zouden de medicijnproductie van Petten kunnen opvangen. De reactor zou zo buiten bedrijf kunnen blijven tot het lek is hersteld. Onafhankelijk onderzoeksbureau Profundo deed in opdracht van

Greenpeace **onderzoek** naar de mogelijkheid de medicijnproductie van Petten door andere reactoren in de wereld te laten overnemen. Het bureau komt nu tot de conclusie dat commerciële onderzoeken extra medicijnproductie in de weg zitten. Worden deze commerciële onderzoekscontracten opgeschort, dan kunnen andere reactoren de productie van medische isotopen opvangen en kan Petten dicht om de hoognodige reparaties uit te voeren.

“De onveilige kernreactor in Petten is opnieuw opgestart omdat andere onderzoeksinstituten geen inkomsten willen verliezen. Met zoiets gevaarlijks als een kernreactor moet veiligheid voorop staan en mogen economische belangen geen rol spelen”, zegt Ike Teuling, campagneleider nucleaire energie van Greenpeace. Greenpeace roept eerstverantwoordelijk minister Cramer op de toestemming voor de herstart in te trekken totdat goed onderzocht is of Petten absoluut **noodzakelijk** is voor de productie van medische isotopen.

Algemeen Nederlands Persbureau, 25 maart 2009

MEERDERHEID IN NOORDEN VOOR NUCLEAIRE ENERGIE Een **meerderheid** van de bevolking van Noord-Nederland is voorstander van **nucleaire energie**. Dat blijkt uit een opinieonderzoek uitgevoerd door het **Dagblad** van het **Noorden** en de Rijksuniversiteit **Groningen**, waarvan de resultaten woensdag bekend zijn gemaakt. Bijna 60 **procent** van de **ondervraagden** vindt het aanvaardbaar wanneer er een **kerncentrale** zou worden **gebouwd** in de **Eemshaven**. De resultaten van het **onderzoek** duiden op een kentering in de mening van de noorderlingen over nucleaire energie. **Kerncentrales** worden gezien als **noodzakelijk** voor de **energievoorziening** van **Nederland**. De vakgroep sociologie van de universiteit en het dagblad doen elk jaar onder de naam Barometer van het Noorden onderzoek naar de leefbaarheid in **Groningen** en Drenthe. Van de ondervraagden gaf 57 procent aan **kerncentrales** noodzakelijk te vinden voor de Nederlandse **energievoorziening**. De provincie Groningen heeft tot nu toe als beleid dat er geen nieuwe **kerncentrales** mogen komen in de provincie zolang er geen goede oplossing is voor het **radioactief afval**. De **Eemshaven** is een van de drie **locaties** in Nederland die in beeld zijn als mogelijke vestigingsplaats voor een eventuele **nieuwe kerncentrale** in Nederland. De andere twee **locaties** zijn de **Maasvlakte** en **Borssele**.

Provinciale Zeeuwse Courant, 25 maart 2009

GRONINGERS EN DRENTEN VOOR KERNCENTRALE Een ruime **meerderheid** van de inwoners van **Groningen** en Drenthe vindt een **kerncentrale** in de **Eemshaven** aanvaardbaar. Dat blijkt uit een enquête van het **Dagblad** van het **Noorden**. Van de **ondervraagden** zegt 57 **procent** dat **kerncentrales** **noodzakelijk** zijn voor de **energievoorziening** van **Nederland**. Het kabinet wil de optie **nucleaire energie** open houden, omdat de voorraad gas en kolen, waarmee ruim 87 **procent** van onze elektriciteit wordt opgewekt, opdraakt, en zonne- en windenergie en biogas te weinig opleveren. Er zijn drie **locaties** voor een **nieuwe kerncentrale**: **Borssele**, de **Maasvlakte** en de **Eemshaven**. **Borssele** maakt de meeste kans. Daar staat nu de enige **kerncentrale** van Nederland. Naast de huidige centrale wordt dan een **nieuwe** **gebouwd**. Het **radioactief afval** wordt opgeslagen in een depot in Vlissingen.

Figuur 1 geeft de inhoud van drie artikelen weer, waarbij de vetgedrukte woorden in ten minste twee artikelen voorkomen. Het persbericht van Greenpeace behandelt de mogelijke herstart van een kernreactor, terwijl de berichten van het ANP en de *Provinciale Zeeuwse Courant* (PZC) beide de uitkomsten van een opinieonderzoek bespreken. Een vergelijking van vorenstaande drie artikelen levert de volgende cosinus-scores op: Greenpeace-ANP: .045, Greenpeace-PZC: .015, ANP-PZC: .510. De lage scores van de vergelijking tussen Greenpeace' tekst en beide andere teksten bevestigt wat blijkt uit het lezen van de artikelen, namelijk dat ze inhoudelijk geen overeenkomsten vertonen. Uit de cosinus-score tussen ANP en PZC (.510) daarentegen is af te leiden dat de inhoud van deze twee teksten niet identiek is, maar wel substantiële gelijkenissen kent. De cosinus-score wordt verondersteld te corresponderen met de resultaten van de handmatige inhoudsanalyse: wanneer twee corpora regelmatig over dezelfde thema's berichten, zal dit zijn weerslag vinden in een relatief hoge cosinus-score.

Dataset

De dataset bestaat uit artikelen uit drie domeinen: actoren, persbureaus, en dagbladen. De regionale dagbladen *Noordhollands Dagblad* (NHD) en *Provinciale Zeeuwse Courant* (PZC) zijn geselecteerd op basis van hun geografische oriëntatie: energiebedrijf EPZ is actief in de regio van de PZC, nucleair dienstverlener NRG in de regio van het NHD. De berichten van de dagbladen en het ANP zijn door middel van een zoekterm in databank LexisNexis opgehaald ('nucleaire energie' OR 'nucleair!' OR 'reactor', AND 'Borssele' OR 'Borsele' OR 'Petten' in de sectie 'bin-

nenlands nieuws') voor de periode 2002-2012. Op deze wijze worden alleen de berichten geanalyseerd die over nucleaire energie in een nationale context gaan en waarbij de kans groot is dat ten minste een van de drie actoren betrokken is. De berichten van Novum zijn verkregen door de hiervoor genoemde zoektermen in te voeren op de website van het persbureau. De persberichten van de drie actoren zijn van de betreffende websites gedownload. Van EPZ en NRG zijn alle op de website gepubliceerde persberichten, met uitzondering van de financieel jaarverslagen in de dataset opgenomen, van Greenpeace alle persberichten van de website uit de categorie 'nucleaire energie', met uitzondering van op persoonlijke titel geschreven blogs. Voor de handmatige analyse is een gestratificeerde *sampling* techniek toegepast, waarbij als criterium gold dat van elke subpopulatie ten minste 10% geanalyseerd zou worden.

Tabel 1 geeft de samenstelling van de dataset weer.

TABEL 1. Overzicht dataset debat nucleaire energie 2002-2012

Categorie	organisatie/krant	N artikelen	n artikelen in sample	samplegrootte in procenten
Bron	EPZ	110	22	12,0
	NRG	100	22	22,0
	Greenpeace	183	22	20,0
Persbureau	ANP	753	86	11,4
	Novum ^a	194	22	11,3
nationale krant	NRC	374	45	12,0
	Volkskrant	377	45	11,9
	Telegraaf	170	24	14,1
regionale krant	Noordhollands Dagblad (NHD) ^b	491	55	11,2
	Provinciale Zeeuwse Courant (PZC) ^c	720	85	11,8
		3472	453	13,0

^aData van Novum beschikbaar vanaf 2004.

^bNoordhollands Dagblad beschikbaar vanaf 2007.

^cProvinciale Zeeuwse Courant beschikbaar vanaf 2003.

Resultaten

In de resultatensectie bespreken we achtereenvolgens de mate van correlatie in aantal maandelijks berichten, de thema's die de bronnen en media hanteren, en de mate van overeenkomst tussen verschillende bronnen en media.

Stap 1: correlatie in mate van aandacht

Tabel 2 geeft een overzicht op het niveau van individuele bronnen en media en presenteert de correlaties tussen het maandelijks aantal berichten.

TABEL 2. Correlatie in aantal maandelijks gepubliceerde berichten

		Bron- nen	Persbu- reaus	Natio- nale dagbla- den	Regio- nale dagbla- den						
		EPZ	Green- peace	ANP	Novum	NRC	Volks- krant	Tele- graaf	Noord- hollands Dagblad (NHD)	Provin- ciale Zeeuwse Courant (PZC)	gemid- deld ^a
Bron- nen	NRG	-.05	.14	.36**	.32**	.19*	.10	.22**	.30**	.38**	.25*
	EPZ		.11	.20*	.07	.17*	.11	.08	.09	.15	.12
	Green- peace			.32**	.35**	.33**	.31**	.36**	.30**	.44**	.33*
	gemid- deld ^b			.29	.25	.23	.17	.22	.23	.32	.24*
Pers- bu- reaus	ANP				.60**	.58**	.59**	.69**	.33**	.46**	
	Novum					.36**	.42**	.44**	.25**	.55**	
Natio- nale dag- bla- den	NRC						.78**	.55**	.14	.45**	
	Volks- krant							.63**	.13	.36**	
	Tele- graaf								.35**	.41**	
Regio- naal dag- blad	Noord- hol- lands Dag- blad (NHD)									.30**	
Df		141	141	141	141	141	141	141	141	141	

^a Gemiddelde correlatie per bron met de persbureaus en dagbladen. In het geval van EPZ en NRG is het regionale dagblad dat niet actief is in de betreffende regio niet in de berekening opgenomen.
^b Gemiddelde correlatie per persbureau en dagblad met de bronnen. Ook in dit geval is voor de regionale dagbladen alleen de bron die actief is in de betreffende regio in de berekening opgenomen.

Het eerste wat opvalt uit tabel 2, is dat er geen onderling verband bestaat tussen het aantal gepubliceerde berichten van de drie bronnen: dit impliceert dat er niet veel perioden zijn geweest waarop de bronnen gelijktijdig hebben geprobeerd de media-berichtgeving te beïnvloeden. Kijken we naar de relatie tussen bronnen en persbureaus, dan zien we dat NRG en Greenpeace aanmerkelijk hoger scoren dan EPZ.

Ook qua correlatie met dagbladen, zowel nationaal als regionaal, scoort EPZ aanzienlijk lager dan de twee andere bronnen. Een vergelijking van de gemiddelde correlatie tussen bronnen en persbureaus en dagbladen onderstreept dit: (NRG $r = .25$, $p < .05$; EPZ $r = .12$, n.s.; Greenpeace $r = .33$, $p < .05$). Deze cijfers suggereren dat Greenpeace regelmatig in dezelfde tijdsperiode als de persbureaus en dagbladen over nucleaire energie publiceert. Of dit ook betekent dat de thema's van de media overeenkomen met die van Greenpeace zal blijken uit de hiernavolgende inhoudsanalyse.

Stap 2: vaststelling thema's

Bij het vaststellen van de aanwezige thema's richten we ons eerst op de communicatie van de drie bronnen en vervolgens op de persbureaus en kranten.

De industrie: safety first

Uit de manuele inhoudsanalyse komt naar voren dat het merendeel van EPZ's persberichten gerelateerd zijn aan de thema's veiligheid en risicobeheersing. Specifiek gaat het vaak om rapportages van veiligheidsonderzoeken en uitingen van het streven om zo veilig mogelijk te opereren. Een voorbeeld is de jaarlijkse toekenning van de 'EPZ Safety Awards' om 'veilig werken tijdens groot onderhoud aan te moedigen' (persbericht EPZ, 9 juni 2011). Daarnaast is het transport van afval vaak het onderwerp. Kenmerkend verder voor de persberichten van EPZ is dat deze een grote verscheidenheid van thema's hebben, die gemeen lijken te hebben dat ze een 'sociaal gezicht' van de organisatie uit dienen te dragen. Voorbeelden zijn het betuigen van medeleven aan de slachtoffers van de ramp in Fukushima (persbericht EPZ, 13 maart 2011) en een bericht over een jaarlijkse sportwedstrijd voor goede doelen (persbericht EPZ, 28 maart 2008).

Evenals EPZ speelt NRG in haar communicatie nadrukkelijk in op een prominent punt van zorg omtrent nucleaire energie: veiligheid. 40% van NRG's persberichten bevat hier expliciete verwijzingen naar. Dit gebeurt bijvoorbeeld in referentie naar de langdurige opslag van afval (persbericht NRG, 19 juni 2011) en bij melding van het tijdelijk stilleggen van werkzaamheden (persbericht NRG, 24 september 2010). Naast veiligheid staan nog twee andere zaken centraal in NRG's communicatie. Zo verwijst een kwart van de berichten naar de medische isotopen die het bedrijf produceert en het belang daarvan in economisch opzicht en voor de gezondheidszorg. Een persbericht naar aanleiding van een bezoek van de koningin vermeldt bijvoorbeeld dat 'De Hoge Flux Reactor de grootste producent van medische isotopen in Europa [is] en de nummer twee in de wereld' (persbericht NRG, 22 november 2011). Daarnaast wordt regelmatig bericht over een tijdelijke stillegging van de productie. Ook in deze berichten wordt vaak een 'medisch perspectief' toegepast door de prominente positie van NRG op de medische wereldmarkt te benadrukken.

Greenpeace: op de barricaden

Zoals te verwachten staat protest tegen nucleaire energie centraal in de meerderheid van Greenpeace' berichten (aanwezig in 52,4% van de persberichten). De milieu-organisatie richt zich vooral op de nadelen en risico's van nucleaire energie. Zo bevat ruim 80% (17/21) van de onderzochte berichten verwijzingen naar ongelukken en rampen. Twee derde van de artikelen (14/21) refereert daarnaast expliciet naar het milieu. Greenpeace pleit specifiek voor 'investeringen in schone energie' (persbericht Greenpeace, 7 december 2005). In dit verband is er ook veel aandacht voor het afvalprobleem, welke in meer dan de helft van de berichten (52,4%) wordt benoemd. Opvallend is verder dat Greenpeace in een aanzienlijk deel van haar persberichten (42,9%) expliciet de politiek betreft, zoals de volgende titel illustreert 'Laksheid staatssecretaris Van Geel leidt tot meer plutonium en radioactieve vervuiling' (Greenpeace, 2 maart 2004).

Onderzoeksvraag 1 richt zich op de vraag welke thema's door de verschillende actoren worden gepromoot. Samenvattend kunnen we aan de hand van de handmatige analyse vaststellen dat de industriële bronnen vooral de nadruk leggen op veiligheid. Greenpeace legt de nadruk op het afvalprobleem en met de kernactiviteiten gepaarde risico's, waaronder rampen. De volgende stap is te onderzoeken in hoeverre de door de bronnen gepromote thema's present zijn in de nieuwsmedia, waarbij we beginnen met de persbureaus.

Persbureaus: politiek en afval

De berichten van de twee persbureaus vertonen verschillende overeenkomsten: zo wordt regelmatig gerefereerd naar de politiek (ANP: 27,9%; Novum: 27,3%) of de afvalproblematiek (ANP: 30,9%; Novum: 31,8%). 38% van de ANP-artikelen over afval gaan vergezeld van een verwijzing naar protest. In het geval van Novum ligt dit aanmerkelijk hoger: in 71,4% van de artikelen over afval wordt protest benoemd. Novum besteedt ook wanneer het niet over afval gaat meer aandacht aan protest of weerstand tegen nucleaire energie: in 27,3% van Novums berichten staat dit centraal, versus 16,2% in het geval van ANP. Eenzelfde verhouding zien we bij de aandacht voor rampen en ongelukken: aanwezig in 31,8% (Novum) versus 16,2% (ANP) van de berichten. Het ANP heeft daarentegen weer meer aandacht voor de discussie rond de mogelijke komst van een nieuwe centrale (ANP: 33,8%; Novum: 18,2%) en de economische context van nucleaire energie (ANP: 20,6%; Novum: 4,5%). Veiligheid is een voornaam thema van de industriële bronnen EPZ en NRG en speelt ook bij de persbureaus een prominente rol: 27,9% van ANP's artikelen en 36,4% van Novums artikelen verwijst hiernaar. Het milieu, een voornaam thema van Greenpeace, kan op minder aandacht rekenen van de persbureaus: in 14,7% van de ANP-berichten en 13,6% van de Novum-berichten wordt hiernaar verwezen.

Het is te verwachten dat er een relatie bestaat tussen de thema's die aanwezig zijn in de artikelen en de mate waarin de bronnen worden benoemd: omdat Novum bij-

voorbeeld veel aandacht besteedt aan protest, verwachten we dat Greenpeace ook relatief vaak zal worden genoemd. Inderdaad wordt in bijna de helft van Novums artikelen (45,45%) expliciet naar Greenpeace verwezen, aanmerkelijk vaker dan het geval is voor de twee industriële actoren: 22,7% (EPZ) en 9,1% (NRG). Ook het ANP verwijst het meest naar de milieuorganisatie: in 33,7% van haar artikelen, versus 17,4% (EPZ) en 26,7% (NRG). Het is interessant te zien hoe deze verhoudingen liggen in de nationale en regionale dagbladen.

Nationale dagbladen: op één lijn met de persbureaus

De nationale dagbladen *de Volkskrant*, *NRC Handelsblad* en *De Telegraaf* berichten goeddeels over dezelfde thema's als de persbureaus: politiek (gemiddeld in 38,8% van de artikelen), veiligheid (30,9%) en de afvalproblematiek (30,2%) komen regelmatig aan bod. Grote verschillen tussen de drie dagbladen zijn er niet, al bericht *De Telegraaf* relatief vaker over de mogelijke nieuwe centrale dan de andere twee dagbladen: in 40% van de geanalyseerde artikelen is dit het geval, tegen 27,8% (*de Volkskrant*) en 32,4% (*NRC Handelsblad*). Ook het medische thema komt het meest naar voren in *De Telegraaf*: in 30% van de gevallen was dit het geval, in de andere dagbladen was dit ongeveer de helft (*de Volkskrant*: 16,7%; *NRC Handelsblad*: 16,2%). De verhouding met betrekking tot expliciete referenties naar de drie actoren is in balans in de nationale dagbladen: naar alle drie de actoren wordt ongeveer even regelmatig verwezen (Greenpeace: 15,8%; EPZ en NRG beide 14,0%).

Regionale dagbladen: welk protest?

De mogelijke nieuwe centrale (besproken in 44,7% van de artikelen) en de medische meerwaarde van nucleair onderzoek (47,4%) staan centraal in de berichtgeving van het *NHD*, dat NRG binnen haar afzetgebied weet. Dat juist deze thema's zo prominent aanwezig zijn is niet verwonderlijk wanneer we constateren dat NRG in een groot deel van de *NHD*-artikelen een podium krijgt. Voorbeelden zijn een uitgebreid interview waarin een werknemer uiteenzet hoe fijn werken het is bij NRG ('Hoop dat mijn zoon hier ook kan werken', 3 november 2011), een bericht over een oud-werknemer die een onderscheiding krijgt ('Lintje André Versteegh', 30 april 2011) en een bericht waarin een 'unieke' open dag wordt gepromoot ('Straling zien tijdens open dag NRG', 7 april 2008). Ook in het Zeeuwse dagblad *PZC* staan dergelijke berichten ('EPZ houdt zomercursus voor TU studenten in kerncentrale', 12 mei 2009), al zijn deze minder vaak aangetroffen. Economische en financiële aspecten komen ruim aan bod in beide regionale titels: 39,5% (*NHD*) en 26,9% (*PZC*). Vergeleken met het *NHD* heeft de *PZC* meer oog voor risico's en rampen: 32,1% van de berichten refereert hiernaar, waar dit in 15,8% van de *NHD*-berichten het geval is. De door Greenpeace geuite protesten vinden weinig tot geen weerklank op de regionale redacties: de *PZC* besteedt in 7,7% van de artikelen aandacht aan protest tegen nucleaire energie en in het *NHD* is protest volledig absent. Ook het milieu is nauwelijks een issue in het *NHD*: 7,9% van de artikelen refereert ernaar (20,5% in het geval van de *PZC*).

De door de industrie gepromote thema's overheersen dus in de regionale berichtgeving – met name het *NHD*. Dit blijkt ook uit het aantal expliciete referenties naar de actoren: de milieuorganisatie is in slechts 2 van de 55 onderzochte *NHD*-artikelen (3,6%) en in 8 van de 85 *PZC*-artikelen (9,4%) present. De industriële actoren zijn aanmerkelijk prominenter aanwezig in 'hun' regionale medium: NRG wordt letterlijk vermeld in 61,8% van de *NHD*-artikelen en EPZ in 31,8% van de *PZC*-artikelen. De verwachting dat er een verband bestaat tussen de thema's in de krant en de mate waarin naar een actor wordt verwezen is in het geval van de regionale dagbladen overtuigend aangetoond.

Stap 3: mate van overlap

Tabel 3 bevat de cosinus-scores. Hoe hoger de score, des te groter de inhoudelijke overeenkomst tussen de corpora.

TABEL 3. Cosinus-scores van de relaties tussen de corpora

		Bron- nen	Persbu- reaus	Natio- nale dagbla- den	Regio- nale dagbla- den						
		EPZ	Green- peace	ANP	Novum	NRC	Volks- krant	Tele- graaf	Noord- hollands Dagblad	Provin- ciale Zeeuwse Courant	Mean ^a
Bron- nen	NRG	.17	.20	.29	.42	.33	.39	.30	.49	.21	.37
	EPZ		.22	.23	.34	.32	.33	.25	.11	.36	.31
	Green- peace			.36	.51	.51	.50	.40	.19	.37	.41
	mean ^b			.29	.42	.39	.41	.32	.34	.37	.35
Pers- bu- reaus	ANP				.47	.54	.58	.45	.25	.36	
	Novum					.61	.63	.55	.34	.48	
Natio- nale dag- bla- den	NRC						.77	.59	.32	.49	
	Volks- krant							.62	.37	.50	
	Tele- graaf								.31	.45	
Regio- naal dag- blad	Noord- hol- lands Dag- blad									.24	

^aGemiddelde cosinus-score per bron in relatie tot persbureaus en dagbladen. In het geval van EPZ and NRG is uitsluitend het regionale dagblad dat actief is in de betreffende regio in beschouwing genomen.

^bGemiddelde cosinus-scores per persbureau en dagblad in relatie tot de bronnen. Ook in dit geval zijn de bronnen die buiten de geografische orientatie van de regionale titels vallen buiten beschouwing gelaten.

De handmatige analyse van de sample heeft een aantal indicaties gegeven van de mate waarin de uitingen van de verschillende actoren en media overeenkomen. Deze bevindingen kunnen we nu toetsen aan de hand van de cosinus-scores. Zo bleek bijvoorbeeld dat de bronnen onderling weinig overeenkomsten in thema's vertonen, en dit gegeven wordt gereflecteerd in de lage cosinus-scores voor de vergelijkingen tussen deze bronnen (de drie waarden linksboven in tabel 3). Wat betreft de relatie tot de persbureaus was reeds opgemerkt dat naar Greenpeace het meest frequent werd verwezen, en met name Novum berichtte veel over dezelfde thema's als de milieuorganisatie. De tabel bevestigt deze relaties: Greenpeace scoort in relatie tot de persbureaus het hoogst van de drie bronnen.

Ook de nationale dagbladen vertonen blijkens tabel 3 over het algemeen meer overeenkomsten met Greenpeace dan met NRG en EPZ. Dit kwam uit de handmatige inhoudsanalyse niet zo duidelijk naar voren: de thema's protest en milieu – zo prominent aanwezig in Greenpeace' berichten – werden niet in grote mate aangetroffen. Ook waren het aantal directe referenties naar de verschillende actoren nagenoeg gelijk. Het afvalthema wat door Greenpeace sterk wordt benadrukt is daarentegen weer wel redelijk zichtbaar in de nationale dagbladen, en dit geldt eveneens voor de politieke context waar Greenpeace regelmatig aan refereerde.

Op regionaal niveau, en dan met name met betrekking tot het *NHD*, worden de eerdere bevindingen wederom onderstreept. Uit de handmatige analyse kwam naar voren dat de industriële actor NRG en de door hen gepromote thema's sterk aanwezig zijn in het *NHD*, en dat Greenpeace en haar thema's praktisch niet aan bod komen. De relatie tussen het Noordhollands georiënteerde *NHD* en het Zeeuwse EPZ buiten beschouwing latend komt dit ook duidelijk naar voren uit tabel 3: Greenpeace' score ten opzichte van het *NHD* is met .19 de laagste van alle bron/media-relaties, de relatie tussen het *NHD* en NRG behoort daarentegen tot de hoogste van alle scores (.49). In het geval van het andere regionale dagblad, de *PZC*, is een dergelijk patroon niet evident: de cosinus-scores ontlopen elkaar nauwelijks (.36 voor de relatie met EPZ, .37 voor de relatie met Greenpeace). Dit kan mogelijk worden verklaard vanuit het gegeven dat zowel dagblad als milieuorganisatie veel aandacht besteden aan de kwesties van transport en afval, en dat het dagblad relatief veel refereert naar risico's in de vorm van ongelukken en rampen. Evengoed is het opmerkelijk dat uit het sample naar voren kwam dat het *NHD* beduidend vaker naar EPZ verwees dan naar Greenpeace, maar dat dit verschil niet leidt tot een hogere inhoudelijke overeenkomst tussen het dagblad en het energiebedrijf. Veelvuldige verwijzing naar een actor lijkt dan ook niet in alle gevallen een voorspeller van de mate van overlap in agenda.

Conclusie

In dit artikel hebben wij in kaart gebracht hoe het nucleaire energiedebat in Nederland door verschillende belanghebbenden en media is gevoerd. De inhoudsanalyses hebben gedemonstreerd dat elk van de actoren onderscheidende thema's communiceert. Zij doen dit evenwel niet in hetzelfde tijdframe, zoals de correlaties tussen het aantal maandelijks gepubliceerde persberichten uitwijzen. De correlatie tussen het volume van persberichten en het volume van mediaberichten was het hoogst in het geval van Greenpeace. Het beeld dat naar voren komt uit de inhoudsanalyse is genuanceerd: zowel bedrijven als Greenpeace zien hun thema's terug in de media, maar er zijn duidelijke verschillen. De industrie benadrukt veiligheid en het economisch en medisch belang en Greenpeace focust op nucleair afval, risico's en milieuproblemen – overigens alle drie thema's die in de literatuur over kernener-

gieframes tot het *runaway* frame worden gerekend (Watts & Madison, 2012). Deze thema's resoneren ten dele in de nieuwsmedia, waarbij de thema's van Greenpeace over het algemeen het meest zichtbaar zijn. Het is mogelijk dat de hoeveelheid gepubliceerde persberichten hier een rol speelt. Een continue toevoer van informatie naar de media is een belangrijke factor om als legitieme en bruikbare bron te worden beschouwd (Davis, 2000), en Greenpeace heeft aanmerkelijk meer content aan de media 'gevoerd' dan de twee industriële actoren.

Wat de persbureaus betreft, valt het op dat zij diversiteit hoog in het vaandel lijken te houden. De drie actoren en hun gepromote thema's worden allen in min of meer gelijke proportie weergegeven, al zijn er verschillen tussen de twee bureaus te noteren. Het grootste en oudste persbureau, ANP, heeft relatief veel aandacht voor economische en financiële aspecten en de discussie rond de mogelijke komst van een nieuwe centrale. Concurrent Novum heeft daarentegen meer oog voor rampen, risico's en protesten, thema's waar nieuwswaarden als conflict en sensatie – belangrijke indicatoren van nieuwsselectie (Denham, 2010) – een grotere rol in spelen. Dit is eveneens een plausibele verklaring voor het gegeven dat Greenpeace – die met haar campagnes bewust probeert in te spelen op nieuwswaarden – zo vaak wordt vermeld door Novum.

Regionale dagbladen verschillen inhoudelijk sterk van de landelijke bladen: kritische thema's zijn nagenoeg afwezig in de regionale berichtgeving. Met name in het geval van het *NHD* is er daarentegen een sterke overeenkomst met de thema's van de industrie. Deze constatering nodigt uit tot vervolgonderzoek naar de relatie tussen bronnen en regionaal nieuws. Het maakt nieuwsgierig of regionale dagbladen structureel een sterkere overlap van agenda's hebben met corporate bronnen dan met alternatieve bronnen zoals milieuorganisaties, of dat deze bevinding te verklaren is door bijvoorbeeld het feit dat de industriële bron op regionaal niveau actief is en de milieuorganisatie op het nationale niveau.

Een beperking van deze studie is dat het geen causale relaties vaststelt. Hoewel gerelateerd onderzoek het bestaan van een 'lineair proces' veronderstelt waarbij de informatiesubsidie van de bron via het persbureau tot krantenbericht wordt gepromoveerd (Lewis et al., 2008), kan dat op basis van deze analyses niet bevestigd worden. Een waardevolle vervolgstap is dan ook meer inzicht te genereren in causale verbanden door middel van bijvoorbeeld tijdreeksanalyses. Dergelijk onderzoek zal ook kunnen uitwijzen of de mate van invloed van bronnen afhankelijk is van economische, institutionele of organisationele factoren. Daarnaast biedt het de mogelijkheid om *agendaconvergentie* te onderzoeken, ofwel het dynamische proces waarin overlap ontstaat. Dit onderzoek geeft een algemeen beeld van de agenda's die bronnen en media over een periode van twaalf jaar hebben benadrukt. Onder dit algemene beeld bevindt zich echter een dynamiek van betekenisgeving dat op jaarlijks, wekelijks en zelfs dagelijks niveau varieert. Afhankelijk van omstandigheden is de

ene bron op momenten succesvoller dan de andere bron. Om in de termen van het vakgebied te spreken: als agenda-building één grote strijd tussen bronnen is, kan tijdreeksanalyse de veldslagen in kaart brengen. Dit artikel biedt alvast een interessant startpunt voor een dergelijk onderzoek.

Literatuur

- Anderson, A. (1997). *Media, culture and the environment*. London: University College London Press.
- Bennett, W.L. (1990). Toward a theory of press-state relations in the United States. *Journal of Communication*, 40(2), 103-127.
- Curtin, P.A. & Rhodenbaugh, E. (2001). Building the news media agenda on the environment: A comparison of public relations and journalistic sources. *Public Relations Review*, 27(2), 179-195.
- Davies, N. (2011). *Flat earth news: An award-winning reporter exposes falsehood, distortion and propaganda in the global media*. Random House.
- Entman, R.M. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of communication*, 43(4), 51-58.
- Esser, F. & Stömbäck, J. (Eds.) (2014). *Mediatization of politics: Understanding the transformation of Western democracies*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Freer, J. (2007). UK regional and local newspapers. *The Future of Journalism in the Advanced Democracies*, 89-103.
- Gamson, W.A. & Modigliani, A. (1989). Media discourse and public opinion on nuclear power: A constructionist approach. *American journal of sociology*, 1-37.
- Hänggeli, R. & Kriesi, H. (2010). Political framing strategies and their impact on media framing in a Swiss direct-democratic campaign. *Political Communication*, 27(2), 141-157.
- Hilgartner, S. & Bosk, C.L. (1988). The rise and fall of social problems: A public arenas model. *American journal of Sociology*, 53-78.
- Hopmann, D.N., Elmelund-Præstekær, C., Albæk, E., Vliegenthart, R. & Vreese, C.H. de (2012). Party media agenda-setting. How parties influence election news coverage. *Party Politics*, 18(2), 173-191.
- Johnston, J. & Forde, S. (2011). The silent partner: News agencies and 21st century news. *International Journal of Communication*, 5, 20.
- Jones, K.S. (1972). A statistical interpretation of term specificity and its application in retrieval. *Journal of Documentation*, 28(1), 11-21.
- Kiousis, S., Popescu, C. & Mitrook, M. (2007). Understanding influence on corporate reputation: An examination of public relations efforts, media coverage, public opinion, and financial performance from an agenda-building and agenda-setting perspective. *Journal of Public Relations Research*, 19(2), 147-165.
- Kik, Q., Bakker, P. & Buijs, L. (2013). Meer lokaal nieuwsaanbod, meer van hetzelfde nieuws. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 41(4), 387-401.
- Koopmans, R. (2004). Movements and media: Selection processes and evolutionary dynamics in the public sphere. *Theory and Society*, 33(3-4), 367-391.
- Lauf, E. & Negenborn, R.A. (2009). Lokale berichtgeving in Nederlandse dagbladen. Een vergelijking tussen 1987 en 2006. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 37(1), 3-13.
- Lewis, J., Andrew, W. & Franklin, B. (2008). A compromised fourth estate? UK news journalism, public relations and news sources. *Journalism Studies*, 9(1): 1-20.
- Manning, P. (2001). *News and news sources. A critical introduction*. London: Sage Publications.
- O'Neill, D. & O'Connor, C. (2008). The passive journalist: How sources dominate local news. *Journalism Practice*, 2(3), 487-500.
- Robertson, S. (2004). Understanding inverse document frequency: On theoretical arguments for IDF. *Journal of Documentation*, 60(5), 503-520.
- SCP (2010). *De publieke opinie over nucleaire energie*. Den Haag: SCP.

- Scholten, O. & Ruigrok, N. (2009). *Bronnen in het nieuws: Een onderzoek naar brongebruik in Nederlandse dagbladen 2006-2008*. Amsterdam: Nederlandse Nieuwsmonitor.
- Schultz, F., Kleinnijenhuis, J., Oegema, D., Utz, S. & Atteveldt, W. van (2012). Strategic framing in the BP crisis: A semantic network analysis of associative frames. *Public Relations Review*, 38(1), 97-107.
- Tan, P., Steinbach, M. & Kumar, V. (2006). *Introduction to data mining*. Boston: Pearson Education.
- Tanner, A.H. (2004). Agenda-building, source selection, and health news at local television stations. A nationwide survey of local television health reporters. *Science Communication*, 25(4), 350-363.
- Terkildsen, N., Schnell, F.I. & Ling, C. (1998). Interest groups, the media, and policy debate formation: An analysis of message structure, rhetoric, and source cues. *Political Communication*, 15(1), 45-61.
- Tiffen, R., Jones, P.K., Rowe, D., Aalberg, T., Coen, S., Curran, J., ... & Soroka, S. (2013). Sources in the news: A comparative study. *Journalism Studies*, 15(4), 374-391.
- Tijdelijke Commissie Innovatie en Toekomst Pers. (2009). *Adviesrapport Tijdelijke Commissie Innovatie en Toekomst Pers. De volgende editie*. Den Haag: Romein Grafisch.
- Rutten, P. & Slot, M. (2011). *Zijn de persbureaus te verslaan? De positie van Nederlandse persbureaus in de nieuwsketen* (TNO-rapport 35564).
- Turk, J.V. (1985). Information subsidies and influence. *Public Relations Review*, 11(3), 10-25.
- Van Dam, H. (2003). *Kernthema's (afscheidsrede)*. TU Delft.
- Vergeer, M. (2006). Lokale medialandschappen in Nederland. Onderzoek in opdracht van het Bedrijfsfonds voor de Pers.
- Walgrave, S. & Van Aelst, P. (2006). The contingency of the mass media's political agenda setting power: Toward a preliminary theory. *Journal of Communication*, 56(1), 88-109.
- Walgrave, S. & Vliegenthart, R. (2012). The complex agenda-setting power of protest: Demonstrations, media, parliament, government, and legislation in Belgium, 1993-2000. *Mobilization: An International Quarterly*, 17(2), 129-156.
- Watts, R. & Maddison, J. (2012). The role of media actors in reframing the media discourse in the decision to reject relicensing the Vermont Yankee nuclear power plant. *Journal of Environmental Studies and Sciences*, 2(2), 131-142.